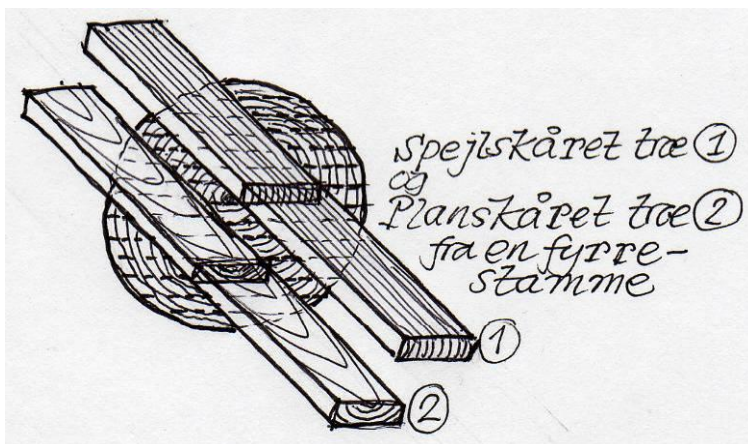

Center for Bygningsbevaring i RAADVAD ANVISNINGER til Bygningsbevaring

Nylægning af TRÆGULVE

af Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a.

Dato: Januar 2010

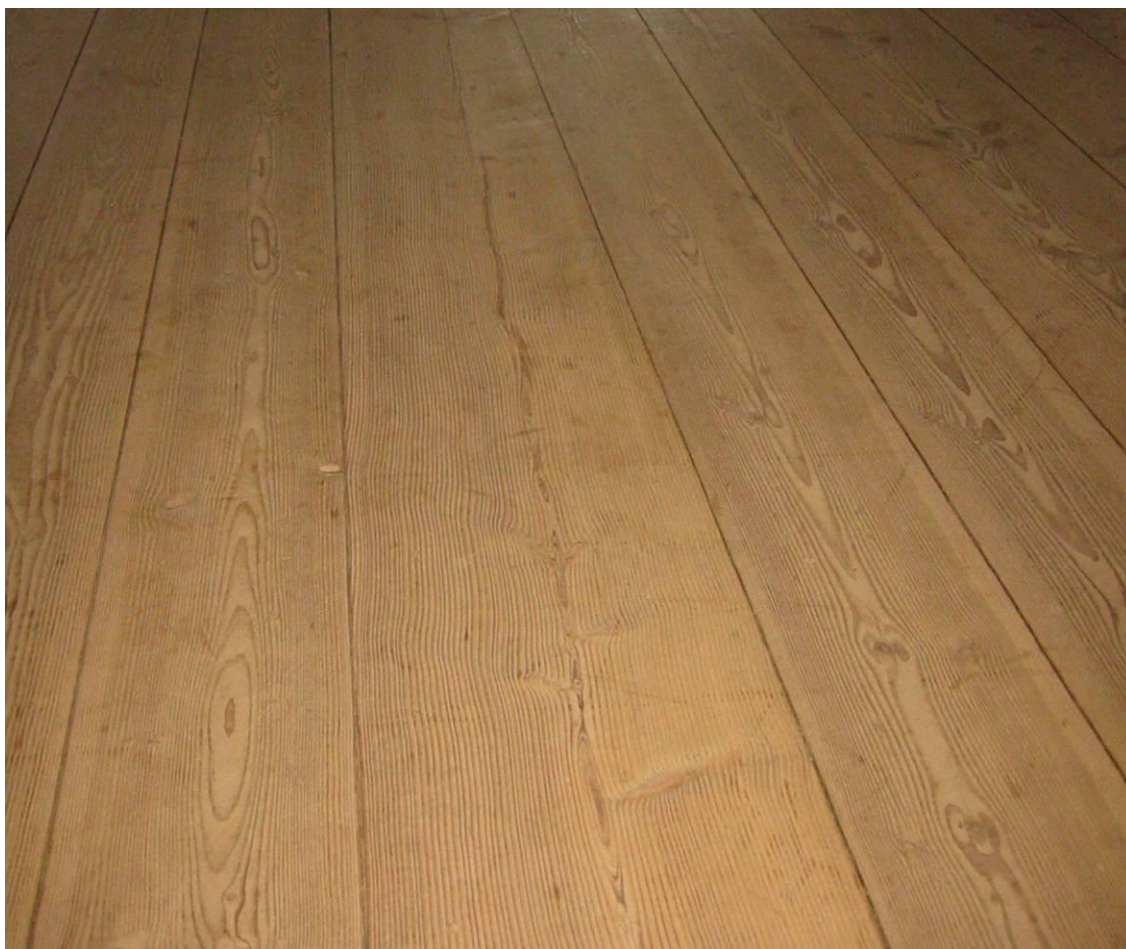
Man skal gøre alt for at bevare og genanvende gamle originale trægulve og det slid og den patina der er på disse, når man nyisolere disse. Dette gøres ved at tage brædderne meget forsigtigt, hele og intakte op. Man vil aldrig fortryde, at gamle originale trægulve, bevares og istandsættes.

Men hvis dette ikke kan lade sig gøre eller hvis gulvbrædderne allerede er skiftet ud med dårlige brædder, kan man lægge et helt nyt trægulv. Dette bør i så fald være helt magen til det oprindelige gulv med hensyn til træsort, bræddedimensioner og lægningsmønster. Især, hvad det sidste angår, når det drejer sig om parketgulve.

For nye fyrretrægulve, bestående af gulvbrædder, er det vigtigt, at brædderne er i samme bredde og tykkelse som de oprindelige og at brædderne er i en ordentlig kvalitet, d.v.s. med forholdsvis mange årringe per centimeter – helst ca. 10 per cm. Ved gulvbrædder er det derimod ikke særlig vigtigt at benytte meget harpiksholdigt kernetræ.

Det er derimod meget afgørende for et godt resultat, at brædderne er akklimatiserede til den luftfugtighed, der er i det rum, de skal ligge i. Derfor skal brædderne anbringes ”pindet op”, det vil sige stabled med små tværpinde for hver to meter mellem hvert lag brædder, i rummet i mindst tre uger før lægningen. Ellers vil brædderne svinde efter lægningen, så der kan opstå uheldige sprækker eller lignende mellem dem. Man kan også lægge gulvet – og så vente med at sømme det fast, og i den forbindelse banke brædderne godt sammen ved hjælp af kiler. Det skal nok blive liggende alligevel.

I ældre huse bør bræddegulve altid sømmes synligt med blanke søm, to i hver anden bjælkepassage. Dernæst skal gulvbrædderne konsekvent lægges med kernesiden opad (se tegningen), hvilket man skal gøre leverandøren og/eller håndværkeren opmærksom på forhånd. Det giver dels det smukkeste åreforløb i gulvet, gulvbrædderne arbejder ens, og dernæst, som det vigtigste, får man også det mest slidstærke gulv. Derfor skal ”man”, d.v.s. leverandøren, håndværkeren eller én selv, frasortere de gulvbrædder, hvor kernesiden vender nedad, allerede på trælasthandelen. Man kan konstatere dette i enderne af brættet. Det er nemlig sådan, at brædderne kun kan vende på én måde, fordi fer og not sidder forskudt i forhold til midten af tværsnittet.

Spejlskârne gulvbrædder (i midten) og planskârne gulvbrædder med kernesiden opad.

Optagning og genanvendelse af gamle gulve.

Først nummereres brædderne med kridt, så numrene kan fjernes igen efter lægningen. Derefter fjernes alle fodpaneler, formentlig også til genbrug, samt fejelister ved dørtrin osv, så alle brædderne er helt frie i ender og sider.

Gulvbrædder lægges efter traditionen begyndende fra vinduessiden med noten (den indadgående rille i siden af brættet) fremefter. Derfor skal gulvene tages op samme vej, da fersiden, som vi skal brække i, for at løfte brædderne op, er mest massiv og derfor har størst styrke.

Gamle gulvbrædder er endvidere sømmet synligt. Derfor kan man med en særlig sømudtrækker forsigtigt tage sømmene i det første bræt op. Hvis man er heldig har brættet fået meget få skrammer efter sømudtrækkeren. Ellers må man 'ofre' dette første bræt. Under alle omstændigheder vil Resten forhåbentlig komme hele og intakte op.

Metoden er, at man, efter at have fået et 'hul' efter det første bræt, banker lange slanke trækiler ind under kanten på det næste bræt, ud for hver bjælke, lige ved siden af, hvor brædderne er sømmet. Kilerne skal være ca. 20-25 cm lange og på denne længde kun 1,5-2,0 cm. tykke. Bredden er 5 cm. På bræt nr. 2, hvor der kun er et smalt stykke at arbejde på, laver man nogle helt korte kiler, med samme stigning, og slår disse i på skrå. Ellers er det vigtigt, at kilerne er lange, så de løfter længere end det første bræt i rækken, da man ellers vil brække fer og not-samlingen mellem brædderne. Dette sker typisk, hvis man bare går i gang med at løfte brædderne fra kanten med et koben. Det må man aldrig gøre.

Der skal bankes kiler i ved alle bjælker og man skal slå lige så stille på dem en efter en i rækkefølge. Så løfter brættet sig ganske langsomt. Hvis alle sømmene følger med op, hvad de gerne skulle, tager man kilerne ud, når sømmene har løftet sig 1½-2 cm, og banker forsigtigt, d.v.s. med et stykke træ som underlag, brættet ned på plads igen. Herefter trækkes sømmene ud med et godt langt koben, med et stykke bræt som underlag, så det gamle bræt ikke får skrammer. Nu er brættet helt fri og kan tages op.

Hvis nogle af sømmene ikke løfter sig, skal man ikke tage kilerne ud og slå brættet tilbage, da det fastsiddende sømhoved vil flække overfladen. I stedet løfter man videre med kilerne, til det fastsiddende søm er gået helt igennem brættet. Under denne proces kan man forsøge at trække de øvrige søm ud med et koben, da dette vil lette arbejdet. Hullet efter det fastsiddende søm vil som regel ikke være større, end at man kan sømme gennem det igen. Ved større flækker eller kratere, kan man lime en prop af sideboret træ i et udboret hul, af skadens størrelse. Hvis sømhovedet bliver siddende et stykke nede i brættet, men ellers følger med op, tager man en dykker og banker sømmet ned igennem brættet igen. Eller man kan klippe sømmet over med en boltsaks eller en nedstrygerklinge.

Netop fordi kilerne er lange og slanke, så man løfter mere end det første bræt, går arbejdet med at tage gamle gulve op ret hurtigt, når man lige kommer ind i en rutine.

Når gulvet lægges igen sømmes der gennem de gamle sømhuller med firkantede søm med hoveder.

Lægning af nye bræddegulve

Det anbefales ikke at lægge nye bræddegulve direkte oven på gamle, slidte trægulve. Ved gulvvask kan man eksempelvis være så uheldig at vælte en spand vand ud på gulvet, så vandet løber gennem det øverste gulv og ned på det gamle, hvor fugten kun meget langsomt driver væk. Derved er der stor risiko for råd og svamp.

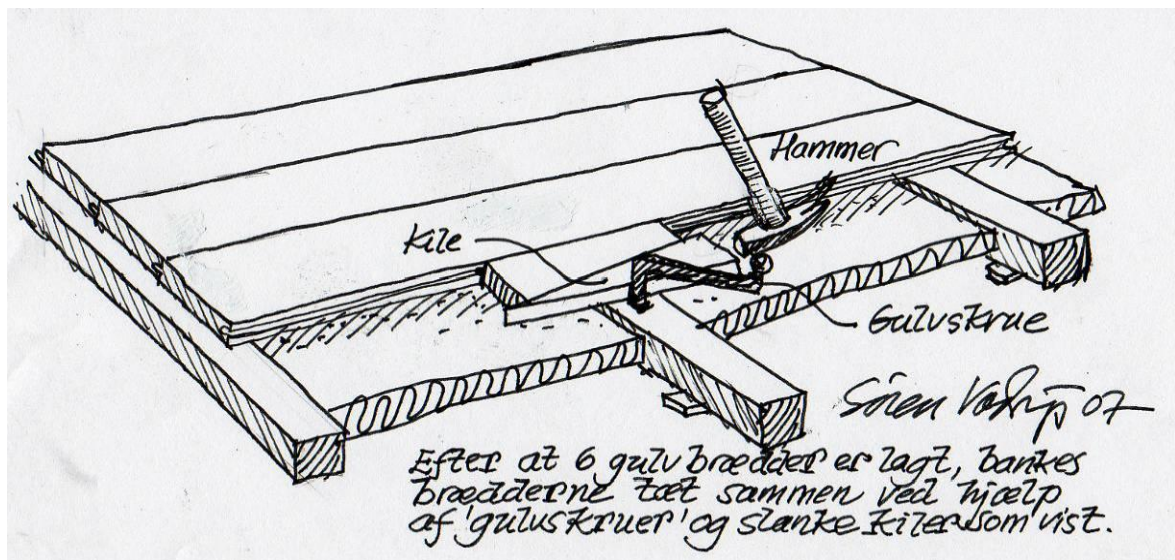
Nye gulvbrædder bør være af fyr eller gran. Gran er lysere i træet end fyr, og har mindre knaster, hvorfor det giver et meget lyst og smukt gulv, men også blødere i træet og knapt så slidstærkt.

Brede brædder på 13-15 cm bredde giver det flotteste gulv, og merprisen i forhold til smallere brædder på 10 cm opvejes langt af den 'klasse', brede brædder udstråler. En bredde på 13,6 mm (5½"), der er et standardmål, når der også skal fer i siden af brættet, er en god bredde. Tykkelsen bør være 28 mm (5¼").

Det er meget afgørende for et godt resultat, at brædderne er akklimatiserede til den luftfugtighed, der er i det rum, de skal ligge i. Derfor skal brædderne anbringes "pindet op", det vil sige stablet med små tværpinde for hver to meter mellem hvert lag brædder, i rummet i mindst tre uger før lægningen. Ellers vil brædderne svinde efter lægningen, så der kan opstå store sprækker mellem dem.

Bjælkeunderlaget skal være helt plant. Er det ikke det, må man lægge påforingslister på. Hvis brædderne er kortere end rummets længde, samles brædderne vinkelret over bjælkerne forskudt- og ikke på den samme bjælke for alle brædderne.

Som nævnt påbyder traditionen, at man starter ved vinduesvæggen, der ligger på tværs af bjælkerne, med noten fremad. Det første bræt sømnes med to søm i hver bjælke. Derefter lægger man 6 brædder, uden at sømme disse fast. Nu kiler man disse seks brædder meget fast og tæt sammen ved hjælp af en gulvskrue i cirka hver anden bjælke og to kiler, den ene med en fer, der går ind i det sidste bræts not, som vist.

Først herefter sømmer man brædderne, synligt med to søm, der kan være dykkere eller firkantede søm med hoveder, for hver bjælke. Således fortsættes med 6 brædder ad gangen, der bankes godt sammen, til hele gulvet er lagt. Sømhovederne dykkes til sidst et par millimeter under gulvoverfladen.

Center for Bygningsbevarings ANVISNINGER til Bygningsbevaring kan suppleres med en række detaljerede arbejdsbeskrivelser, der består af en punktopstillet udførelsesvejledning, inklusiv materialspecifikationer og udfaldskriterier. Arbejdsbeskrivelserne udarbejdes derfor af Center for Bygningsbevaring efter aftale.

Se endvidere ANVISNING til Bygningsbevaring: Sæbeskuring af trægulve.

ANVISNINGER til Bygningsbevaring Brug af Center for Bygningsbevarings ANVISNINGER

Center for Bygningsbevaring

Center for Bygningsbevaring er et uafhængigt viden-center, der arbejder med bevaring og udvikling af den byggede kulturarv via forskning, kurser og efteruddannelse, samt projekter og handlingsplaner på historiske bygninger. Centeret løser opgaver for statslige styrelser, kommuner, fonde, ejendomsselskaber samt ikke mindst for private ejere af fredede og bevaringsværdige ejendomme. Centeret er desuden tilknyttet Det Kongelige Bygningsinspektorat II som rådgiver omkring blandt andet bygningssyn.

Brug af Center for Bygningsbevarings ANVISNINGER

Center for Bygningsbevarings anvisninger er fortrinsvist rettet mod private husejere, men må gerne benyttes, citeres fra og "klippes i" af tegnester, håndværksfirmaer eller andre til professionelle formål, f.eks. til arbejdsbeskrivelser til restaureringsarbejder. Det er **ikke tilladt** at bringe uddrag fra, klippe i eller viderebearbejde/rette i Center for Bygningsbevarings anvisninger i trykte publikationer, på internettet eller anden offentlig formidling uden skriftlig tilladelse fra Center for Bygningsbevaring.

Forbehold

Der gøres opmærksom på, at brug af Center for Bygningsbevarings anvisninger altid og i hvert enkelt tilfælde vil bero på en konkret vurdering på stedet. Centeret kan derfor ikke påtage sig noget ansvar for anvendelsen af beskrivelser, anvisninger m.m. i de tilfælde, hvor Centeret ikke selv har et aftalt ansvar for bedømmelsen.

Center for Bygningsbevaring kan bestilles til at udarbejde ARBEJDSBESKRIVELSER.

Center for Bygningsbevarings anvisninger kan suppleres med detaljerede arbejdsbeskrivelser, der er en punktopstillet udførelsesvejledning, inklusiv materialespecifikationer og udfaldskriterier. Arbejdsbeskrivelser udarbejdes af Center for Bygningsbevaring efter aftale og med honorar.

Bygningssyn og rådgivning

Center for Bygningsbevaring i Raadvad har etableret en landsdækkende rådgivning, der påtager sig at udføre uvildige bygningsundersøgelser. Specialuddannede fagfolk gennemgår hele huset eller dele af det, og udfærdiger en rapport over bygningens tilstand, problemer og anbefalede indgreb, listet op i en prioriteret plan og vedlagt anvisninger på selve udførelsen. De konkrete arbejder udføres af håndværkere efter husejerens eget valg.

Koordinering

Center for Bygningsbevarings anvisninger på www.bygningsbevaring.dk er koordineret med Kulturstyrelsens 'Information om Bygningsbevaring' på www.kulturarv.dk samt Velfærdsministeriets vejledning: 'Bevaringsværdige bygninger – sikring af bevaringsværdier' www.sm.dk (søg i publikationer Bevaringsværdige bygninger, 2006)

Rådgivning

Centeret tilbyder i perioder gratis rådgivning via E-mail eller telefon. Gældende regler for at benytte denne service fremgår af hjemmesiden www.bygningsbevaring.dk, hvor man også kan finde aktuell E-mailadresse og telefonnummer.

Tak til

Center for Bygningsbevarings anvisninger opdateres og redigeres løbende, og de viste blade erstatter alle tidligere informationsmaterialer fra Raadvad-Centeret vedrørende praktisk bygningsstandsættelse og bevaring. Center for Bygningsbevarings anvisninger er opdateret og udbygget i 2009-10 med støtte fra Åse og Ejnar Danielsens Fond, Sonning-fonden, samt Margot og Thorvald Dreyers Fond og igen i 2011-12 med støtte fra Åse og Ejnar Danielsens Fond.